

Slovenščina-knj.

3. LETNIK

SLOVENSKA KNJ. OD ROMANTIKE K REALIZMU

LIRIKA:

Razvije se zaradi ostanka romantike in vpliva Franceta prešerna. Razvoj lirike se je nadaljeval v realizmu, saj je bila romantika prvo Slovensko obdobje v kateri smo imeli liriko, in zato ne bi bilo smiselno prekiniti njen razvoj.

Liriko delimo na:

- Ljubezenske pesmi: Simon Jenko, Fran Levstik (Dekle in ptica), Simon Gregorčič (Človek nikar)
- Filozofske pesmi: Simon Gregorčič, Simon Jenko (Obrazi, Gori)
- Domovinske pesmi: Simon Gregorčič

EPSKO PESNIŠTVO:

Razvije se pesništvo, ki je epske narave: Anton Aškerc (Mejnik).

PRIPOVEDNIŠTVO:

Najobsežnejša literarna vrsta, saj je povezano z realizmom in se je šele takrat začelo razvijati. Slovensko pripovedništvo delimo:

- Kratke pripovedne oblike-na tem področju so bili inovatorji; imamo posebnosti: značajevka ali karakterne novele (Tilka, Telečja pečenka), slika ali obraz (je podobna črtici, vendar je krajša), vaške zgodbe (Med gorami), črtice in novela
- Povest – Slovenska posebnost, ki jo uvrščamo med krajšo pripovedno obliko in daljšo pripovedno obliko; prva umetna povest je Martin Krpan (Fran Levstik)

SIMON JENKO

Življenje: Rodil se je v Podreči na Soškem polju. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani, kjer spozna Stritarja. Aktivno sodeluje v dijaškem listu Vaje. Prvotno študira bogoslovje, vendar se prepiše na zgodovino, jezikoslovje in pravo na Dunaju. Študi ne konča. Preživljal se je kot domači učitelj, ter kot tajnik v pisarni. Umre v Kranju.

Dela: Jenkovo delo delimo na lirsko pesništvo in na pripovedništvo (piše kratke literarne oblike).

Lirska dela: pesnikovati je začel že v dijaških letih, ko se je uveljavil v dijaškem listu Vaje. Največji del svojih pesmi je napisal, ko je živel na Dunaju in to obdobje imenujemo tudi vrh njegovega ustvarjanja. Njegovo pesništvo je zaznamoval France Prešeren, kasneje pa je Jenko trdil, da mora lirik snov jemati iz realnega življenja. Ta svoja lirska načela je izrazil v pesmi Poet (Ako hočeš biti poet, ni ti drugega treba imet, kot oblačil in misli zdravih, znanje pa vselej izrazov pravih). Njegovi pesmi delimo na štiri skupine:

- Ljubezenske pesmi: cikl obujenke (erotične) – napisal ga je po tem ko je izvedel, da se je njegova ljubezen poročila. (Zakaj me ne ljubiš)
- Domoljubne pesmi: pesem Naprej-slovenska budnica; himna vojske
- Življenjsko-izpovedne pesmi: pesmi o naravi – v teh pesmih pesnik izraža svoj osebni življenjski nazor, eksistenčna stiska-bivanjska stiska, zato so te pesmi izraz tesnobe, razočaranja, obupa, neizpolnjenega hrepenenja. Sem spadajo: cikl Obrazi, pesem V brezupnosti, Adrijansko morje
- Ironične pesmi: Naš maček

Pripovedništvo: pripovedna zapuščina je manj obsežna, kot pesniška, kljub temu so njegova pripovedna besedila pomemben člen v razvoju. Napisal je tri krajša pripovedna besedila:

- Romantična povest Spomini
- Jeperški učitelj – psihološka novela ali značajka, v kateri je upodobil osamljenega, smešnega učitelja, ki je zapravljal svoje življenje v zakotni kmečki vasici
- Tilka

Jenko v svojem času ni užival pretiranega ugleda, niti kot človek, niti kot umetnik, pravi pomen so mu dali modernisti (Cankar, Župančič, Kette in Murn). Imenovali so ga tudi pesnik Soškega polja.

OBRAZI

Je cikel 21 pesmi, ki nimajo naslovov ampak so le oštevilčene, razen uvoden. Končno podobo jim daje leta 1865 in jih objavi v zbirki Pesmi. Zunanji vzgib za nastanek cikla je bila pesnikova slaba življenjska situacija, osamljenost, razočaranje, ko je živel na Dunaju. Zato v nekaterih pesmih zasledimo pridih socialnega domotožja. Prepletajo se tri teme: bivanjska, ki prevladuje; ljubezenska in domovinska. Vsaka pesem je poseben, drugačen obraz narave. Kot protiutež je naravi postavil človeka. Vse imajo tri kitice z štirimi vrsticami; verz je šest zložni krakovjak – povzet po poljski ljudski pesmi. Ta verz je sestavljen iz treh trohejev (-,U)

Interpretacija:

Uvodna pesem: pesnik napove, da bo prevladujoči lirski subjekt narava, ki jo je posebil (vstala je narava ter se giblje živa). Poseblja tudi neživo naravo (kamenje budi se). Vključuje še človeka oziroma sebe – človek in narava sta v sožitju, si ne nasprotujeta, vendar je človek podrejen naravi.

5. pesem: pesnik postaja pesimist. Meni, da bo sonce sijalo tudi, ko bo njega zakrivala gomila.

7. pesem: Sprašuje se ali človekova dela kljubujejo naravi – tudi človekova dela niso večna. Vse so samo sanje.

10. pesem: vse bolj temačne pesmi – prvič sreča smrt, vse večja je razlika med naravo in človekom, človek je minljiv. Sonce naravo ignorira, ne opazi ga, se ne zmeni zanj, saj ima žalujočo mater, po drugi strani pa smejočo se naravo. Pesem je zgrajena na nasprotjih: pomlad-grobovi, bela-črna, veselje-žalost. Panteizem – narava in Bog sta eno in isto in stojita nad človekom.

13. pesem: Pesnik individualizira človeka z mlado brezo, ki raste osamljena v naravi (pesnik individualizira samega sebe). Na eni strani so temni bori, na drugi pa bela breza, ki piscu predstavlja domovino. Samica - upodablja osamljene ljudi.

TILKA (1858- v Slovenskem Glasniku)

Kot literarna vrsta je značajevka ali psihološka novela ali značajska novela; je kratka zgodba z majhnim številom oseb, ena glavna oseba, ki je navadno telesno ali duševno čudna – groteska.

Njegova zgodba in osebnost delujeta tragikomično, v tem pomenu ga ironizira. Tilka je fant star 25 let, ki je telesno pohabljen, duševno neboljen. Pisatelj se je osredotočil na predstavitev značaja, in kako je ta vplival osrednji dogodek – Tilkina ponesrečena ženitev

Med sanjami in resničnostjo:

Tilkove značaj se najbolj opredeljuje: zasanjan, zmeden, prestrašen. Pripovedovalec nam neposredno ne prikaže Tilkinе zunanosti, nam pa pove, da se sramuje svojih nog, saj pravi »ta dar nebeški bi vendarle utegnil imeti svoje sitnosti«. Tilka ni tragikomična oseba, saj nima tragike, ne propade, groteska oseba. Tilka je romantična literarna osebnost, saj v odlomku sanja o tem kako bi se poročil. V odlomku je samozavesten, ponosen, dober plesalec, z očetom zaročenke sta se dobro razumela. Bodoča nevesta ga je zasmehovala, še preden je prišel do hiše. Tilka ni razočaran, saj je srečen in zadovoljen v okolju, kjer živi. Na koncu reče: malo je manjkalo pa se bi bil oženil.

Ljudje se radi norčujemo o nečem, kar ni vsakdanje – tako se počutimo boljše. Fran Levstik je napisal podobno delo, ki opisuje vaške posebnosti: Popotovanje od Litije do Čateža.

Konec je pričakovan zaradi značajskih potez. Ne more biti novela, saj imajo novele nepričakovan konec. Konec je klišejski, saj se konča dobro.

JOSIP JURČIČ (1844-1881)

Rodil se je na Muljavi pri Stični. Na Dunaju je študiral klasično filologijo a zaradi gmotnih težav ni diplomiral. Ukvarjal se je z časnikarstvom in bil urednik časopisa: Slovenski narod. Najbogatejši je v vaški oziroma kmečki prozi, kjer je uveljavljal Levstikov program. Zanj je značilna tudi zgodovinska proza, kot največjega umetnika ga pa poznamo v karakterni noveli. Umril je leta 1881. Pravimo da je prvi slovenski pripovednik

Dela: povesti: Domen, Tihotapec, Sosedov sin; roman: Deseti brat; nedokončani Rokovnjači; zgodovinska proza: povest Jurij Kozjak, slovenski janičar, Hči mestnega sodnika; novela Telečja pečenka.

DESETI BRAT

Je prvi slovenski roman, izšel je leta 1866, z podnaslovom izvorni roman. V Desetem bratu se pojavlja veliko človeških usod, pojavljata se dve okolji: grajsko in vaško in dva časa: zgodba desetega brata(analitična, retrospektivna) in sedanja(sintetična ali kronološka).

Interpretacija:

Oče desetega brata je Peter Kvas – stric Lovrota Kvasa. Dva grada: Slemenice, Polesek. Manica se zaljubi v Lovrota, ki poučuje njegovega brata Bolčka (Benjamina). Na začetku vsakega poglavje je moto, ki napove dogodek. Lovro Kvas je v realnem svetu Josip Jurčič.

SIMON GREGORČIČ (1844-1906) – Goriški slavček

Pisal je pesmi, ki so bili blizu narodu, je najbolj priljubljen pesnik. Rodil se je na Vrsnem nad Kobaridom. Starši so ga poslali v semenišče, sam pa si je želel študirati klasično filologijo (jezike). V Kobaridu se je zaljubil v Dragojilo Milek-bila je učiteljica, v njej je videl ideal. Umrli je 1906v Gorici. Ko izvedo za ljubezen ga pošljejo v Rihenberg, zaradi katerega postane pesimist. Kot pesnika ga je kritično napadel Anton Aškerc-bil je predstavnik lirskega pesništva v realizmu in pa zelo radikalen duhovnik. Po tem ko so ga prestavili je nehal pisat.

Dela: pisati je začel že kot maturant, takoj po maturi je v listu Slovenskem glasniku objavil Iskrice domorodne.

1882 izide pesniška zbirka z naslovom Poezije-urednik je bil Fran Levec. V uvodu zapiše, da je to zlata knjiga slovenske poezije; 1800 izdaj

Anton Mahnič- vodja klerikalne stranke poda zelo ostro kritiko Gregorčičeve poezije. Označi jo za nemoralno in pohujšljivo, ter sramotno za duhovniški poklic. Kljub temu je bila pesniška zbirka že večkrat ponatisnjena in izidejo še štirje zvezki z istim naslovom.

Tematski sklopi Gregorčičeve poezije:

- Ljubezenske pesmi-motiv hrepenenja in nedosegljivosti ljubezni zaradi duhovniškega poklica. Te pesmi vsebujejo svetobolje- romantična občutenja sveta (pesimistično). Pesmi so melanholične, otožne, pesimistične. V njih izraža disharmonijo med njim in svetom. Pesmi so romantične. Moč ljubezni, Kropiti te ne smem, Ti meni svetlo sonce, Njega ni,...
- Osebnoizpovedne pesmi-dišijo po romantiki, v teh pesmih pesnik izraža disharmonijo med sabo in duhovniškim poklicem. Izraža neizbežnost življenjskega položaja, ujetost, osamljenost, razočaranje. V njih najdemo še motiv hrepenenja po prijateljih, družini: Moj črni plašč, Ujetega ptiča tožba, Človeka nikar!; želja po mladosti: Nocoj v planinski raj, Veseli pastir. V teh pesmih vidi kot edino možno rešitev smrt.
- Domovinske pesmi prežete so z motivom nacionalne zavednosti, pripadnosti, k Slovincem, v njih opeva kraje iz koder prihaja. V njih se zopet vidi ljubezenski motiv. Najbolj domovinska pesem je Soča, druge so še: Iskrice domorodne, V pepelnični noči, Znamenje

Uvrščamo ga v sam vrh slovenskih lirikov, k Prešernu, Jenku, saj je nadaljeval in izostril najznačilnejše lirske pesniške motive.

ČLOVEKA NIKAR !

Pesem je nastala v najbolj žalostnem obdobju pesniškega življenja in sicer spomladi 1873. Takrat je bil popolnoma razočaran nad življenjem, saj ni mogel uresničiti svoje ljubezni do Dragojile Milekove. V teh trenutkih je bila njegova disharmonija med njim in poklicem največja. Zato v tej pesmi razmišlja o Bogu, o veri, o smrti o smiselnosti takega življenja, ki je bilo v tistih trenutkih popolnoma brezsmiselno- absurdno. Iz pesmi izzveni vprašanje, kdo daje nekomu pravico, da ti vzame svobodo. Pesem naj bi nastala na Kobariškem pokopališču. Pesem je bila objavljena v Stritarjevem Zvonu. Ko pesem izide jo kritizirajo, in pesniku očitajo brezverski panteizem.

Preberi pesem in zapiši pet občutij?

Žalost, razočaranje, obupnost, spoštljivost, jeza (Boga), dvomljivost, osamljenost, pesimizem.

Kam pesnik zre in kaj tam vidi?

Zre v božjo delavnico in tam vidi tok življenja. Boga si predstavlja kot lončarja.

Kako pesnik doživlja življenje, ali je to zaključen tok?

Življenje je minljivo.

Razloži vzklik: In smrti ni!

Umre samo telo, duša pa ne in zato v bistvu ne umreš. Duša nekje drugje živi.

Kako bi razložil naslednji verz: »Ko ilnato boš ječo strl, ne bom umrl«

Čeprav človek umre duša živi dalje, kljub temu misli, da bo Bog morda rešil.

Kaj prosi Boga, zakaj?

Boga prosi da iz njegove duše ustvari vse kar si želi, le človeka ne.

Analiza oblike pesmi ter pesniških sredstev.

Pesem je psalm (lirska literarna vrsta, spraševalec je vernik, naslovnik je bog, obrača se z prošnjo, zahvalo, tožbo) ni pravi psalm, ker ni iz Biblije, po obliki pa je. V prvi tretjini je psalm hvalnica, nato tožba in na koncu tožba.

Pesniška sredstva: posebitev (prelivaajoče se življenje), okrasni pridevniki (brezumni svet), retorično vprašanje, primera, besedna inverzija, vzkliki, stopnjevanje, brezvezja

IVAN TAVČAR (1851 – 1923)

Življenjepis: Rodil se je 1851 v Poljanah nad Škofjo Loko. Umril je leta 1923 v Ljubljani. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in v Ljubljani, ter na Dunaju doštudiral pravo, ter postal odvetnik. Kmalu vstopi v politično življenje in sicer bil je liberalec. Bil je izredno nacionalno ozaveščen., zato zagovarja agresivno politiko do Avstrije. Na volitvah 1907 postane poslanec, nato se poroči z žensko vplivnega ljubljanskega trgovca, ki mu je pomagal priti na županski stolček. Župan je bil deset let in še danes velja za enega boljših županov. Pokopan je na svojem posestvu na Visokem pri Škofji Loki.

Literarno ustvarjanje: Je slovenski pripovednik, ustvarjal ni samo, kadar se je intenzivno posvečal politiki. Njegov literarni opus je zelo obsežen, saj je pisal in objavljajal dobrih 50 let. V letih ko je bil župan ni izdal nobenega besedila. Tavčar je v svojih besedilih najraje upodabljal na eni strani Slovenskega kmeta, njegovo življenjsko stvarnost v kmečkem okolju. Tavčar j imel do slovenskega kmeta čustven odnos, saj je sam izhajal iz tega okolja in v tem je celo videl prihodnost, rešitev. Zato je njegovo opisovanje idealizirano, temu rečemo baška proza.

Baška proza:

- Zbirke Med gorami (Slike iz loškega pogorja, Šarčeva sliva, Posavčeva Češnja)
- Cvetje v jeseni (kratek roman-pripovedna oseba je sam pisatelj, gre za izredno idealizirano podobo kmečkega okolja, v središču je ljubezenska zgodba med pisateljem in kmečko deklino.)

Zgodovinska proza (zgodovinska dela):

Štejejo ga za tistega, ki je prvi pisal pripovedno besedilo zgodovinsko temo.

- Visoška kronika (čas protestantizma)
- Grajski pisar (pisatelj poseže v čas srednjega veka na Slovenskem)
- Ivan Solnce
- Vita vitae meae – življenje svojega življenja (protireformacija)

Fantastični romani (zgodbe iz prihodnosti):

Predstavi Ljubljano in Slovenijo v prihodnosti- 21. stoletje

- 4000
- Izza kongresa

TIPI PRIPOVEDOVALCA:

- Tretjeosebni, vsevedni –ve kaj se bo zgodilo
- Prvoosebni – vloga kronista- isto kot tretjeosebni, samo da je v prvi osebi
- Personalni – značilen za moderno – izrazita subjektivnost, se pogloblja, zaide v podzavest, sanja, ne ukvarja se z nekim zunanjim dogajanjem

VISOŠKA KRONIKA

Odlomek: govori o dogodku, ko je mali Izidor zašel v kletno sobo očeta. V sobi zagleda nekaj svetlečega, pobere in si kupi samokres. Za morebitno tatvino, ga oče kaznuje tako, da mu odseka pol mezinca. Izidor psihično propade.

EVROPSKA NOVA ROMANTIKA

(1850 - 1890)

Pomeni prehod iz tradicionalne v sodobno, novo, moderno literaturo, književnost. Pri Slovencih je to moderna – slogovna enakovrednost. V Evropi se začne po letu 1850, pri Slovencih pa se začne šele 1899. Sočasno v ta čas umeščamo vrh realizma, po letu 1870 že naturalizem, torej se nova romantika razvija vzporedno in kot nasprotje realizma. Kapitalizem je v razmiku, stopnjuje se industrializacija, kolonizacija-pohlep kapitalistov. S kapitalizmom se krepi visoki meščanski razred, ki postaja politično in gospodarsko pomembnejši, na drugi strani pa se pogloblja pritisk na izkoriščen družbeni razred – proletariat. Moral se izgublja, ni več vrednot. Meščanstvo postaja pokvarjeno in egoistično. Začne se v Franciji, ki na svoj način kaže napake takratne družbe, torej je družba in stanje v njej snov za novo romantiko. Realizem prikazuje zunanjo podobo meščanstva, nova romantika pa se pogloblja v opisovanj notranjega duševnega in duhovnega stanja takratne družbe (človeka) Zato je izredno poudarjen individualizem – človekov osebni, intimni svet. V novi romantiki se razvijejo štiri smeri: nova romantika, simbolizem, impresionizem in dekadenca.

NOVA ROMANTIKA

Izvor ima v romantiki iz prve polovice 18. stoletja. Nova romantika ohranja temeljna občutenja romantike: pesimizem, subjektivnost, razklanost med stvarnostjo in ideali. Novoromantiki to osebno občutenje senzibilizirajo – izostrijo, še bol poudarijo, izpostavijo čustva in občutke. Ti prihajajo neposredno iz človekovega duhovnega sveta, tudi iz podzavesti, iz velikih nadčloveških sanj. Razum je popolnoma odstranjen. Svet ki ga prikazuje je popolnoma oddaljen od realnosti – spiritualizem – svet, ki ni razumsko razločljiv, skrivnosten, mističen, a ni niti pomembno da ga razumemo. Novoromantična literatura naredi prvi korak od tradicionalne literature k moderni – modernistični. Modernistična literatura temelji na estetskem doživljanju, sporočilnost je nepomembna.

SIMBOLIZEM

Simbol pomeni znak, znamenje. V literaturi avtor želi izraziti občutje, življenje, čute, sporoča vezi in simboli, zvokov, prisposodob. Najpogostejši vir simbolov je narava, pesmi temeljijo na bogatem pesniškem jeziku, vidijo posebno moč v izražanju z glasovi in muzikalnosti, ritmičnosti, poezije. Evforija je vse v pesniškem jeziku, kar je povezano z zvočno podobo

besedila. Sinestezije ali soobčutje – to je pesniško sredstvo, ki je včasih tudi navadna metafora, saj temelji na združevanju različnih čustvenih zaznav, nap.: sladke barve, mehki toni. Književna besedila simbolizma nikoli niso enozvočna. V nekaterih okvirjih lahko bralec razlaga, interpretira pesem, kot jo sam doživlja.

IMPRESIONIZEM

Impresionizem prihaja iz slikarstva, začetnika sta bila brata Monet iz Francije. Beseda izhaja iz besede impresio – vtis iz narave je bil prenesen na platno. V književnosti se kaže tako, da je ena beseda en verz. Temu rečemo tudi osamosvajanje besed. Prevladuje v liriki in pesniki želijo v pravi meri izpovedati svoja čustva in razpoloženja, ki so trenutna, bežna, enkratna. Ena najmočnejših jezikovnih sredstev je glasovno slikanje (izražanje barvnosti in moč samoglasnikov).

DEKADENCA

V francoščini pomeni dekadenca propad, razkroj, razkol. Gre za najbolj modernistično literarno smer, saj želijo izraziti tiste najbolj opazne napake takratne duše. V književnih besedilih ta smer najdemo tudi morbidne, patološke, perverzne (bolne) elemente. Za ta besedila je tudi značilno, da so zelo izometrična, sporočila, idejnost teh besedil ni več pomembna, ampak je namenjena le redkim izbrancem, oziroma bralec je nepomemben, ja ali pa ni – larpurlatizem – to je izraz za modernistično književnostjo besedilo, ki je namenjena estetskemu doživljanju.

Predstavniki: Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stephane Mallarme, Paul Valery, Walt Whitman, Oscar Wilde, Edmand Rostand, Friderich Nietzsche.

CHARLES BAUDELAIRE

Življenje:

Rodil se je 1821 v Parizu, zgodaj je izgubil očeta. Z očimom se ni razumel, za kazen ga pošlje na daljšo pot v Indijo. Z poti je Pesem o albatrosu. Po vrnitvi z Indije je zapravlil dediščino, se zadolževal in večino življenja preživel v revščini. Umrle je v revščini in osamljen v Parizu leta 1867.

Dela:

Leta 1857 je izšla najpomembnejša pesniška zbirka Rože zla – meja med tradicionalno in modernistično liriko.

1896 – dve leti po njegovi smrti izide pesniška zbirka Pesmi v prozi – posthumna – posmrtna izdaja.

Zaradi pesniške zbirke Rože zla je bil obsojen nemoralnosti in provokacije, nekatere pesmi so bile cenzurirane.

SORODNOSTI

Pesem je nastala po principu larpurlartizma, ki pomeni, da se za tem odmika od tradicionalne in se približa modernistični liriki. Videli bomo, daje glavni namen pesmi estetski vtis, doživljaj. Lirski subjekt je nek človek, pesnik. Pesem je predstavljena v svet nadčutnih stvari. Pesniško sredstvo, s katerim je pesnik izrazil občutje je sinesteziya (vonj kot otroška polt – barvo zamenja vonj). Na eni strani sta človek, na drugi strani pa se pomika v čutni svet. Taki problematiki rečemo eksistencializem. Bežanje pred družbo. Nasprotja (svetloba in noč prostrana) – svetel temen, materialno – duhovno, dobro – zlo. Nova romantika temelji na nasprotjih. Višja resničnost, ki še ni dosežena in jasna. Pesem im tak naslov, zato ker se človekovo življenje prepleta.

Analiza pesniške oblike:

Pesem je sonet. Ima štiri kitice: dve kvartini in dve tercini. Rima v prvi kitici je prestopna (abab), v drugi oklepajoča (abba), v tretji kitici je svobodna in v četrti tudi. Verz je laški enajsterec – 5½ jamba.

V narave templju kdaj živi stebri

Pesem je sestavljena iz tradicionalne oblike z modernističnimi elementi. Ohrani le obliko.

Pesniška sredstva: poosebitev (besede govorijo, živi stebri), primere, besedna inverzija (vrt zelen).

TUJEC

Prvič je bila objavljena po njegovi smrti in sicer v pesniški zbirki (Pesmi v prozi). Pesem ni tipična, saj je napisana kot prozno besedilo z dialogom. Dialog je tudi osrednje izrazno sredstvo. Pesem je kot literarna vrsta pesem v prozi, ki je bila zelo popularna med novoromantičnimi pesniki. To je posebna pesniška oblika, največkrat kratka, v njej so kitice in verzi nadomeščeni s stavki in povedmi. Ti stavki in povedi pa so lirizirani – imajo pridevnike, besedne inverzije – so slogovno zaznamovani, ritmizacija, in vsebujejo različna pesniška sredstva.

Tujec – neznan, iz tujine, ne poznamo njegove duše, človek ki je od nas oddaljen. Počuti se tuje, izgubljeno, osamljeno izobčeno. Ekstencializem – bivanjska problematika. Človek je izgubil prijateljstvo (najtežje), domovino (dom je prostor, kjer bi lahko živel), lepota (je minljiva) Tujec je popolnoma duhovno prazen, saj živi v svetu brez vrednot. V takih primerih se ljudje velikokrat obrnejo na vero – Boga. Ta svet, ti ljudje sovražijo Boga. Možnost rešitve pa so oblaki, sanje, brezskrbnost, svoboda. To je tipično bivanjsko vprašanje.

OSCAR WILDE: SALOMA

Saloma je dekadencijska drama, ki jo je napisal v Parizu, v francoščini leta 1891. Kasneje jo je sam prevedel v angleščino. Prvo angleško uprizoritev je bila dovoljena šele leta 1931, pred tem pa so jo z velikim uspehom prikazovali po celi Evropi. Motiv in temo je našel Flouberjeve novele Herodiada iz Bibliji. Predelal je namreč zgodbo o Janezu Krstniku, zato pravimo da ima drama biblično zgodovinsko osnovo. Zgodbo postavi v čas druge polovice 19. stoletja in jo opremi z izrazito erotičnostjo in patološkimi elementi.

Zgodba pripoveduje o Janezu Krstniku, srečamo v Matejevem in Markovem evangeliju. To delo pripoveduje, da je dal Herod (vladar v Galileji) zapreti Janeza Krstnika, ker mu je ta očital, da živi pregrešno življenje z ženo svojega brata Herodiado. Herod ga je celo umoriti, a se je ustrašil množice, ki ga je imela rada.

To biblijsko snov je prenesel v čas druge polovice 19. stoletja in z njo simbolično aktualiziral podobo takratnega meščanstva.

Književni prostor je terasa Herodove palače, čas pa je ena noč. Dramske osebe so: Herod, Herodiada, Saloma. Saloma je razvajena lepa Judejska princesa, ki dobi vse kar hoče. Johanaan – Janez Krstnik, prerok, ki očita prešuštvo. Mladi Sirijec – stražar, ki se zaljubi v Salomo.

Vsebina:

Herod je praznoval rojstni dan, Saloma se je dolgočasila, bila je naveličana banalne družbe, zato se je odšla hladit na teraso, kamor je bežale pred pohodnim očetom Herodom. Salomino pozornost je vzbudil glas Johannana. Johannan jo zmerja, a njena strast se veča do morbidnosti in patološkosti. Ko Salomo vidi mladi Sirijec se zaradi čustvene razočaranosti ubije. Na teraso pride tudi Herod in v zameno za erotični ples sedmih tančic da Salomi obljubo, da ji izpolni vsako željo. Saloma šokira Heroda, saj si želi Johannanovo glavo. Ko Herod vidi, da Saloma pljublja mrtvo Johannanovo glavo se mu gnusi in zato ukaže, naj jo ubijejo. Salomo poteptajo pod ščiti. Nekrofilija – poljubljanje oziroma opek stik z mrtvim.

Interpretacija:

Zakaj si Saloma tako močno želi Johannana? Želi si ga, ker je bila razuzdana, pokvarjena, grešna in zato jo privlači lep, duhovno čist, brezgrešen sveti mož. Bolj jo je on odbijal, bolj si ga je želela. Povezanost dveh nasprotnih motivov: ljubezen in smrt. Mladi Sirijec ljubi Salomo in zaradi te ljubezni umre. Saloma ljubi Johannana, Johannan umre. Herod ljubi Salomo in Saloma zato umre. Zakaj ljubezen propade? Ker je pokvarjena, nemoralna, preveč strastna in pollaščajna ljubezen. Drama ima en izraziti motiv in sicer motiv lune. Dramatik pravi, da na začetku drame luna išče mrliča. Celotna noč visi nad Herodovo teraso, jo je grozljivo videti in napoveduje katastrofo.

Ideja Salome je:

- Prikazati svet, ki je pol nasprotij (revščina – bogastvo, greh – svetostjo, čistost, senzualnostjo – odrekanje)
- Ljubezensko čustvo uspe in dozori le če je pravo, iskreno, čisto
- V dramu ni v ospredju zgodba, ampak podoba oseb, ki se znajdejo v igri strasti, nagonov in erotičnih doživetij
- Kljub temu je hotel pokazati svet, za katerega misli, da obstaja, ta svet je brez napak.

Delo je kot literarna vrsta dekadenco poetična drama. Dekadenčna je zato, ker je nabito z erotiko, patološkostjo, morbidnostjo, incestom, nekrofilijo. Oseba namerno išče bolne, grešne, senzualne motnje. Poetična drama zato, ker je napisana v ritmični prozi (v verzih). Jezik je poln pesniških sredstev: stopnjevanje, primer ali komparacij, patetičnega ponavljanja in bibličnega jezika.

Interpretacija odlomka:

V odlomku nastopajo mladi Sirijec, Johanaan in Saloma. Osrednji dialog teče med Johanaanom in Salomo. To je začetek drame, ko Saloma prvič sliši Johanaana. Takoj začne opevati, častiti njegovo telo.

MODERNA NA SLOVENSKEM (1899 – 1918)

Začne se leta 1899 z Cankarjevo Erotiko in Župančičevo Čaša opojnosti; konča se leta 1918 z Cankarjevo smrtjo in koncem prve svetovne vojne (razpad Avstro-Ogrske). Zelo kratka doba, pa vendar Slovenci dobimo zelo veliko umetniško kvalitetnih besedil, vseh literarnih zvrsti in vrsti, lahko rečemo, da stopimo v razvoju ob bok evropski književnosti.

V obdobju moderne smo Slovenci pod Avstro-Ogrsko, kar pomeni, da smo se morali boriti za svoj jezik, svojo nacionalno identiteto. Odlična priložnost za uveljavitev slovenščine in Slovenstva je seveda književnost. Govorimo o »poplavi strank«, nobena pa ni imela izoblikovanega dobrega nacionalnega programa.

Ivan Cankar je veliko razmišljal, pisal in predaval. Najbolj znamenito je njegovo predavanje iz leta 1913 Slovenci in Jugoslovani. V južnoslovanski skupnosti imamo boljše možnost, vendar pa moramo ohraniti samostojnost, saj je dejal, da smo po krvi bratje, po jeziku bratrance, po kulturi pa tujci.

Začetek 20. Stoletja zaznamuje velika gospodarska kriza, Belo krajno je dodatno prizadela tudi trna uš, izselilo se je okoli 3000 ljudi. Izselsevali so se v Ameriko, Nemčijo...

Koroška; Slovenci so se odločali, ali bodo ostali pod Avstro-Ogrsko, ali pa bodo šli pod Jugoslavijo. Odločili so se za Avstrijo. To je bil Kroški plebiscit. Ta situacija v Sloveniji je bila veliko bolj razburkana kot v Evropi – šlo je za odločanje o usodi Slovencev.

Razvoj literarnih zvrsti in vrst: V obdobju Slovenske moderne se razvijejo vse literarne zvrsti (lirika, epika, dramatika), vse so se razvijale enako estetsko, kvalitetno in v enakem sorazmerju glede količine. To je obdobje, ki je dohitelo evropsko književnost.

LIRIKA: je tista literarna zvrst, ki je prinesla vse novosti in modernosti v to obdobje. V liriki nastajajo ljubezenske, razpoloženske, miselne in osebnoizpovedne pesmi, ki imajo moderno obliko, svoboden verz in rimo. Predstavniki: Dragotin Kette (ustvarjal že pred moderno), Josip Murn Aleksandrov, Oton Župančič in Ivan Cankar (Erotika).

PRIPOVEDNIŠTVO: je zelo raznoliko, tako v vsebinske, oblikovnem in jezikoslovnem smislu. V tem času dobimo modernejšo obliko romana in Cankar ustvari poseben tip črtice, to je lirsko meditativna črtica. Predstavniki: Ivan Cankar.

DRAMATIKA: To so pravi začetki razvoja slovenske dramatike, ki je sočasna, izvirna in moderna. Cankar kot glavni predstavnik, se je s svojimi besedili postavil ob bok Evropski romantiki. Oton Župančič je pisal posebne vrste drame.

Sopotniki oziroma sodobniki Slovenske moderne: to so tisti Slovenski ustvarjalci moderne, ki so pisali v času moderne, vendar so njihova dela ostala navezana na realizem in naturalizem. Predstavniki: Fran Milčinski, Fran Saleški Finžgar (Pod svobodnim soncem), Zofka Kveder (Misterij žene), Fran Govekar, Izidor Cankar, Alojz Gradnik.

IVAN CANKAR: NA KLANCU

Roman je biografski (govori o življenju svoje družine, izpostavljen je mati) in avtobiografski (v podobi Lojzeta iz postavljen on sam). Gre za socialno-družbeni roman, saj v podobi klanca prikazuje takratno podobo Slovenije. Roman ima ciklično zgradbo – vsako poglavje je samostojna novela, poglavja so povezana z osebami in vodilnim motivom, ki je tek za vozom. Ta se pojavlja v težkih trenutkih Franckinega življenja. Roman je grajen na simbolih, govorimo o prevladujočem simbolizmu.

Simboli:

- Tek za vozom – želja po boljšem življenju, ki ga je težko doseči
- Klanec – je simbol revščine, stanja v Sloveniji v začetku 20. Stoletja (fatalizem – vnaprejšnja vdanost v usodo)
- Luč na učiteljevem oknu – edini pozitivni simbol, upanje v znanju
- Cankarjeva mati je ljubeča, požrtvovalna, pridna, popolnoma negoistična, trpeča mati.

ŽIVLJENJE: rodil se je 10. Maja 1876 na Vrhniki kot osmi otrok obrtniško proletarske družine. Oče je služil kruh kot krojač, vendar je zaradi prihoda trgovine z konfekcijo izgubil delo in odšel delat v Bosno. Mati je sama zelo težko preživljala družino. Z odličnim uspehom z osnovne šole se je leta 1888 s pomočjo Vrhniških veljakov vpisal na ljubljansko realko. Po maturi je odšel študirat na Dunaj. Po neuspehu pri študiju tehnike se je prepisal na slavistiko. Na Dunaju je z vmesnimi presledki ostal 11 let, do leta 1909. Poleg pisateljevanja se je ukvarjal tudi s politikom. Kot kandidat social-demokratske stranke, je leta 1907 kandidiral na deželnih volitvah, a mu ni uspelo. Po odhodu z Dunaja je živel pri bratu v Sarajevu, kasneje pa se je preselil na Rožnik v Ljubljani. Umrl je leta 1918 v Ljubljani, pokopali so ga v grobnici slovenske moderne na ljubljanskih Žalah.

DELO: V realki se je pridružil dijaškemu društvu Zadruga – predstavljal se je z branjem svojih pesmi in raznih kritik. Tam je navezoval tesne stike z Murnom, Kettejem in Župančičem, s katerimi je postal prepoznavna četverica, ki je jezikovno in umetniško prenovila slovensko književnost. Cankarjev opus je zelo obsežen in raznovrsten:

- POEZIJA: Erotika (1899)
- PROZA:
 - o Črtice: Vinjete (1899), Podobe iz sanj, Mater sem zatajil

- o Novele: Knjiga za lahkomišelnje ljudi, V mesečini, Za križem
- o Povesti: Hlapec Jernej in njegova pravica, Grešnik Lenart
- o Romani: Na klancu (1903), Novo življenje, Marta, Martin Kačur, Kurent
- DRAMATIKA: Drame: Za narodov blagor, Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, Lepa vida, Hlapci, Romantične duše, Jakob Ruda
- Esezistika: esej: Bela krizantema, Tuje življenje
- Mladinska dela: Pehar suhih hruška, Peter Klepec, Bobi, Na peči

Delimo še na:

- o Dunajsko obdobje – družbenokritična dela
- o Ljubljansko obdobje – lirsko meditativna dela

KOSTANJ POSEBNE SORTE

Je iz zbirke črtic Podobe iz sanj, ki so nastajale v letih 1915 do 1917. V tem času jih je objavljala v reviji Dom in svet. Zbirko 31 črtic pa je izdal v knjižni obliki leta 1917. Zbirka Podobe iz sanj je pomembna zato, ker je z njo ustvaril nov poseben tip v Slovenski literaturi; to je Lirsko meditativna črtica – kratka pripovedna oblika in je deepizirana (nima fabule, ker ni pomembna za sporočilnost, je brez zunanjih dogodkov, pripovedni čas in prostor sta nepomembna). V ospredju je razmišljanje, simboli, estetski učinek in pa posredna sporočilnost. Tema teh črtic je prva svetovna vojna, so odraz trpljenja, bolečine, bridkosti, umiranja, skratka negativnih izkušenj vojne. Posebno mesto v tej zbirki črtic ima črtica Kostanj posebne sorte, Ker je simbolika le te povezana z slovenskim narodom, domovino. Gre za preplet stilov in pripovednih načinov. Eden od pripovednih načinov je pravljličnost.

Kostanj je prispodoba, ki preide v simbol Slovenskega naroda. Pravljlični motivi in slog. Ko enooka Marjeta postavi v nasprotje z zelo majhnimi hrošči se njena grotesknost še poveča. Ironičen smeh – hrošč pade v luknjo. Hrošči so simbol bogastva – Marjeta lahko samo sanja. Lahko je optimistična napoved, a vendar ta hrast potrebuje žrtve, da lahko raste.

HLAPCI

Dramatike je verjetno najpomembnejši del Cankarjevega literarnega opusa, saj pomeni nove izzive in aktualen način dramskega ustvarjanja. V svojih dramah je Cankar pisal o Aktualnem družbenem, političnem in hkrati zgodovinskem dogajanju na Slovenskih tleh v začetku 20. Stoletja. Njegove drame so ostra kritika družbenega sloja političnih veljakov, nastajajočega meščanstva in razrednega razslojevanja. Cankar je oblikovno ustvaril moderno dramo.

Drama je nastala na podlagi lastne življenjske izkušnje, namreč Cankar je leta 1907 aktivno sodeloval na državnozborskih volitvah in sicer je kandidiral na social – demokratskem listu, vendar ni bil izvoljen.

DRAGOTIN KETTE: NA TRGU

Življenjepis:

Rodil se je leta 1876 na Premu pri Ilirski Bistrici. Pri štirih letih izgubi mater in pri 15 očeta. Zanj je skrbel stric, ki se je odločil, da bo postal Dragotin duhovnik. Stric je živel v novem mestu in je zato tam hodil v šolo, maturiral je leta 1898. V času gimnazijskih let je bil v središču kulturnega življenja v novem mestu. Tam doživi svojo prvo in edino a nesrečno ljubezen do Angele Smoletove, ki je bila hčer sodnega svetnika. Po maturi je moral v Trst k vojakom, kjer je zbolel, zato se vrne v Ljubljano, kjer leta 1899 umre v cukrarni.

Dela:

Bil je lirski pesnik slovenske moderne. Za časa življenja ni izšla nobena njegova pesniška zbirka. Njegova pesniška zbirka poezije leta 1900 izda Aškerc. Pesmi je popravljajl.

Kettejeve pesmi delimo na štiri tematske sklope:

- Ljubezenske pesmi – erotična poezija, hudomušne, šaljive; Aj ta lepa krčmarica, Zaprta so njena okenca, cikl pesmi z naslovom Na molu San Carlo, Adrija, Na trgu
- Življenjsko izpovedne pesmi – izpoveduje življenjsko razočaranje, osamljenost; Na očetovem grobu
- Razmišljujoče pesmi (refleksivne, meditativne) – odkriva svoj življenjski nazor, odgovarja na lirski vprašanja; cikl pesmi Moj Bog, Črne noči
- Pripovedne pesmi: Pijanec (moderna romanca)

Kette predstavlja enega izmed vrhov slovenske lirike, klub temu, da njegov pesniški opus ni številno bogat. Njegova poezija je nova, vedra, jasna, drugačna, tako v oblikovnem, kot v motivno-tematskem smislu.

NA TRGU

Nastala je leta 1897, prvotni naslov je Na novomeškem trgu. Pesem je posvečena njegovi veliki neuresničeni ljubezni Angeli Smole. Zato pravi, da je njegova ljubezenska izpoved, ker je namenjena pod okno je to sentimentalna podoknica (serenada).

Pesem na trgu je impresionistična z ljubezensko temo, snov je mestni trg ponoči. Lirski subjekt je pesnik sam, ki je zaljubljen in hrepeni po deklici, ki mu je nedosegljiva.

Pesem je sestavljena iz štirih kitic, vsaka je sestavljena iz desetih verzov. Verz je trizložni amfibrah, rima je a,b,a,b,c,d,e,d,e,c. Pesniška sredstva: poosebitev, inverzija, primera...

JOSIP MURN ALEKSANDROV

Rodil se je 1879 v Ljubljani kot nezakonski sin služkinje. Mati ga je dala v rejo. V Ljubljani je obiskoval gimnazijo, ki jo je končal 1898. Študij na Dunaju je opustil in se vpisal na pravo v Pragi. Vrne se nazaj v Ljubljano, ker zboli za jetiko. Delal je v uradniških službah. Umre v cukrarni leta 1901.

Začel je objavljati 1896, najprej v mladinskih listih, naslednje leto pa v Ljubljanskem zvonu in v drugih listih. Uporabljal je psevdonim Aleksandrov. Pripravil je pesniško zbirko z naslovom Pesmi in romance, ki izide šele po smrti (1903). Poleg pesmi piše še prozo, kratke črtice in novele. Dekle v katero je bil zaljubljen je bila Alma Souvanova (hči Ljubljanskega veletrgovca). Ljubezenske pesmi: Pomladanska romanca, Pesem o ajdi – Vse pesmi so povezane z kmečkimi motivi. Ustvaril je posebno obliko pesmi – kmečke pesmi, motivno so vezani na kmečko okolje. Večina pesem je osebnoizpovednih z bivanjsko problematiko. Impresionistične pesmi: Sneg, Nebo nebo, V parku.

Njegova življenjska situacija je bila podobna Kettejeva: bil je melanholičen, mislil je da je nezaželen, da je tujec in da ni nikjer dobrodošel. Take so tudi njegove pesmi.

KO DORAVE SE MRAČE

Pesem spada med Murnove razpoložensjske pesmi, v katerih je izrazil svoj življenjski pesimizem. Lirski subjekt je skrit in prikrit v podobi mračne narave. S to podobo nam je pesnik posredoval svoja čustva, pesimizem, osamljenost, razočaranost, bolečino, hrepenenje. Pesimizem: ko dobrane se mrače; osamljenost: trs samotni to sem jaz; bolečina: glas vpijočega v puščavi; hrepenenje: pridi, burno ti življenje. Dva pola: lirski subjekt in narava. Človek svoja občutja izrazi s prisposodobami iz narave. Ne najde rešitve v naravi, saj pravi: tihi, tiho dalje sanja noč z bleščečimi očmi.

OTON ŽUPANČIČ

Je pomemben pesnik Slovenske moderne, saj z svojo pesniško zbirko Čaša opojnosti zaznamuje začetek Slovenske moderne. Ustvarjal je tudi v drugih obdobjih. Najpomembnejši del predstavlja njegove dramski pesmi, v katerih je izrazil globoko pripadnost Slovenskemu narodu in domovini. To pripadnost je začutil, ko je živel v tujini (v Parizu) in pa v času druge svetovne vojne.

Dela:

- Žebljarska – v pesmi je poleg socialnega problema izražen tudi problem izseljevanja
- Z vlakom – pesnik v domovini išče navdih za veliko pesnitev o domovini, ki bi opozorila na problematiko takratnih Slovencev.
- Duma – najlepša hvalnica domovini, Sloveniji; duma je razmišljujoča pesnitev, prihaja iz ruske literature; tako kot školjka naredi biser iz bolečin, tako je pesnik napisal to pesem iz bolečin – zadnja kitica

OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA (1918 – 1940)

Začne se z Cankarjevo smrtjo oziroma koncem prve svetovne vojne. Konča pa se z začetkom druge svetovne vojne.

Deli se na dva obdobja:

- **EKSPRESIONIZEM (1918 – 1930)**
- **SOCIALNI REALIZEM (1930 – 1940)**

EKSPRESIONIZEM:

Je literarna smer, ki se je razvila v evropski književnosti že v začetku dvajsetega stoletja, pri Slovencih pa po letu 1918. S tem izrazom zaznamujemo književno smer, ki se osredotoča na izražanje oziroma iztis (ekspressio) notranjih duhovnih občutkov, razpoloženj, zaznav, spoznava aktualnega človeka. Ta aktualni človek se sooča z osebno krizo, ki je posledica stanja v Evropi po prvi svetovni vojni. Takrat je Evropa oziroma evropski človek doživljal osebno krizo, ki pa je bila tesno povezana z krizo kapitalistične Evrope. Ekspresionisti prikazujejo oziroma izražajo vizijo (pogled) propada takratne družbe in človeka v njej (apokalipsa), doživljajo pa tudi vizijo novega, prerojenega človeka in družbe. Človek, ki ga upodablajo je izredno kaotičen, samodestruktiven in razdvojen. Glava temu je bilo po novem etično očiščenje in moralno prenovljen človek. Jezik in slog sta drugačna, raba zapletenega pripovednega jezika. Predstavniki: Ivan Pregelj, Srečko Kosovelj, Miran Jarc, Boža Vodušek, Slavko Grum, Edvard Kocbek.

SOCIALNI REALIZEM:

Gre za specifičen slovenski pojav, ima vse značilnosti socialnega realizma iz 19. Stoletja, stvarnost se opisuje na čim bolj realen način, tudi snov je povzeta iz pisateljevega okolja, dobi načela socialnega, saj prikazuje razkol oziroma nasprotje med družbenimi sloji. Pripovedne osebe imajo prepoznavne in splošne človeške lastnosti, niso heroji. Pisatelj prikazuje njihov boj za preživetje. Navezuje se na kmečko okolje, saj so bili meščani nemško govoreči. Najdemo elemente naturalizma in gruteskega. Dela so zaznamovana z nacionalno tematiko. Predstavniki: Miško Kranjec, Igo Gruden, Tone Seliškar, Anton Ingolič, France Bevk.

SREČKO KOSOVEL (1904 – 1926)

Življenje:

Bil je peti otrok v zavedni učiteljski družini (nacionalna pripadnost), po očetovi upokojitvi se preselijo iz Sežane v Tomaj. Doživel je prvo svetovno vojno in priključitev Primorske Italiji. V Ljubljani je končal realno gimnazijo in študiral slavistiko, romanistiko in filozofijo. Načrte

za študij v tujini, mu je preprečila zgodnja smrt. Je eden glavnih predstavnikov ekspresionizma (narodno ozaveščen).

Delo:

Ustvarjal je impresionistične, ekspresionistične in konstruktivistične pesmi, pesmi v prozi, črtice, eseje in manifeste. Objavljal je v levičarski reviji Mladina, urejal je revijo Lepa Vid, vodil študentski literarno dramatični klub, načrtoval nove pesniške zbirke, revije in celo založbo. Njegovo delo je motivno in tematske izjemno bogato, saj se loteva bivanjskih, pesniških, družbenih, socialnih, narodnih problemov pa tudi intimnih tem erotike in religioznosti. Kosovelova poezija se osvobaja klasičnega orfeizma oziroma harmonične lepote, saj dopušča tudi grdo, banalno, aktualno, tehnično, publicistično in nejezikovno izražanje. Celotno Kosovelovo delo prepojeva čustvena pristnost, etična občutljivost, pogum in ljubezen. Časovno srečko Kosovel pripada ekspresionizmu, je pesnik, ki ga lahko štejemo že za modernista, kar pomeni, da njegova poezija odstopa od tradicionalne. Za časa življenja ni uspel izdati pesniške zbirke Zlati čoln, ker ga je prehitela smrt. Prva zbirka Kosovela je izšla leta 1927, druga pa leta 1931. Večina njegovih pesmi, pa je bila objavljena šele po drugi svetovni vojni. Tako tudi zbirka Integrali (to je zbirka njegovih konstruktivističnih pesmi - 1967). Kosovel ni bil samo pesnik, pomembne so tudi njegove esejistične stvaritve, ki so bile osnova njegovih predavanj. Na teh je govoril o problematiki Slovenije in njihove nacionalne identitete, širil pa je tudi socialistično miselnost. Dve najbolj znani predavanji: Umetnost in proletarec (1926) ter Slovensko ljudstvo in slovenska kultura.

Kosovelov pesniški razvoj:

V prvi fazi Kosovelovega ustvarjanja je impresionizem. V tej fazi čutimo pri Kosovelu še povezavo na moderno, predvsem na Murnovo poezijo. S svojimi impresijami posega v domačo kraško pokrajino, pogost motiv pa je tudi smrt. Dela:

- Balada: izraža bolečino, ko so italijanski lovci hodili na lov, na naše ptice, ti so želeli našo zemljo.
- Slutnja: postavljeno v domače okolje – kraško, motiv smrti in matere
- Vas za bori: v tej pesmi pesnik izrazi, daje vtis vonja po borih, motiv smrti, saj bori rastejo za pokopališčem
- Bori: bor – tipično besedno sredstvo, ena sama beseda.

Druga faza njegove poezije je ekspresionizem, ki velja za osrednjo fazo oziroma najpomembnejšo fazo Kosovelovega ustvarjanja. Ustvaril je svoj tip ekspresionistične poezije, saj se je v njem naslonil na socialistično idejo, o krivičnem kapitalističnem svetu (ta tip je izrazil v ciklu sonetov Rdeči atom). Naslonil se je tudi na futurizem (je umetna smer, ki ruši vse tradicionalno in postavlja vse novo, drugačno). Ta ideja futurizma je pri Kosovelu

tesno povezana z vizijo prihodnosti, ki bo boljša, bolj pravična, ki bo harmonična. Velikokrat se vizija in futurizem združita v apokalipso, ki je po Kosovelovem mnenju potrebna za boljši svet. Dela: Ekstaza smrti, Želja po smrti, Tragedija na oceanu, Jadro

Tretja faza je tista, z katero je ime Kosovel največ težav to je konstruktivizem. Beseda konstruktivizem pomeni latinsko zgradba, gradnja. Je umetnostna smer, ki ne ustvarja pesmi, ampak jih gradi. Kosovelj jih poimenuje »konsi«. Ta smer pride iz Sovjetske zveze. Konstruktivizem pomeni popolno destrukcijo, razkroj tradicionalne poezije, verza, kitice, rime, ritma. Pesmi gradi iz matematičnih, kemijskih, fizikalnih znakov, simbolov. Pesmi gradi, sestavlja, lepi iz časopisnih izrezkov. Zelo rad piše zrcalne pesmi.

EKSTAZA SMRTI

Primer ekspresionistične pesmi-druga faza ustvarjanja, najbogatejša. Prvič objavljena leta 1925 v Ljubljanskem zvonu. Velja za najboljši primer slovenske ekspresionistične pesmi. Za temo si je izbral tipično temo – izrazil je vizijo propada evropske civilizacije, ta pa bo dala možnost rojstva novega človeka, ki bo moralno in etično očiščen. Ekstaza pomeni zamaknjenost, zanos, duševno stanje, v katerem človek prestopi iz običajne zavesti v stanje doživetja absolutnega svetovne duše boga. Izrazil je vizijo propada Evrope.

Zlata barva predstavlja kapitalizem, bogastvo materializem. Rdeča barva rane, bolečine, boj, kri (morje je rdeče, polna krvi) – vizionarska poguba, apokalipsa. Pretiravanje, da bi človeka ozavestil o smrti, ki bo prinesla nekaj novega, drugačnega (lepa o lepa bo smrt Evrope). Ni druge rešitve kot smrt (vode ni, da bi opral svojo krivdo). Sledi vrh pesmi v peti kitici, v prvi osebi in množino – niti sebe ne izvzame iz krivde oziroma apokalipse. V šesti kitici navezuje na slovenijo (še v to zeleno, rosno zeleno pokrajino). Čeprav v Sloveniji ni kapitalizma in razvoja moramo tudi umreti. V predzadnji kitici je stopnjevanje v apokaliptično vizijo. Pesem je vizionarsko apokaliptična (sijalo bo sonce na nas). Ideja pesmi je ekspresionistični krik po novi bolj humani družbi, je izraz bolečine in protest proti izkoriščevalski, kapitalistični družbi, ki hkrati razčlovečuje človeka.

Oblika pesmi: 8 različno dolgih kitic, vendar za zelo bogatim pesniškim jezikom. Pesnik uporablja

Pesniška sredstva: paralelizem členov, okrasni pridevniki, primera ali komparacija, anafora, stopnjevanje, rima je svobodna, vzklik, poosebitev, pretiravanje, retorično vprašanje, medmeti (joj, oh)...

Konstruktivizem upodablja krizo kapitalistične družbe iz začetka 20. Stoletja, v kateri vlada kaos zaradi moralno sprijenega in neodgovornega človeka. Zato Kosovel v eni od svojih pesmi reče »crkni človek« - metafora za propad človeških vrednot in idealov. Bog je na dopustu – tudi vera in vrednota je v vprašaju.

Pripada konstruktivizmu (3. fazi ustvarjanja). Velja za modernistično fazo, je popolno nasprotje tradicionalni poeziji in s konstruktivizmom Kosovel ujame korak z Evropsko literaturo. Pesem nastane 1925, ko se je Kosovel modil na počitnicah pri svojih starših, v Tolmaju. Ob tej pesmi je njegova sestra zapisala, da je Srečko slišal razgovor med očetom in nekim kmetom, ki sta se pogovarjala o pomenu gnoja v kmetijstvu in brala o tem neko brošuro. Pesem je nastala inspirativno (v trenutku).

Oblika pesmi: pesem nima tradicionalne oblike, nima pravih kitic – monolitna oblika, ni ritma, rima je preprosta, svobodna, verzi so iz matematičnih znakov. Prva dva verza sta citata (med očetom in kmetom ali iz brošure) več zraste iz pognojene zemlje, kar prinese zlato; tako je gnoj zlato in zlato je gnoj. Zlato je gnoj, saj v industriji zlato kroži, je v pretoku, če noče propast. Kmetu predstavlja gnoj zlato, saj tako preživi. Lahko pa razumemo to metaforično, da z zlatom postane človek prevzeten – človek gnoj. Tretji verz pa oboje negira, je približek absurd, češ da je v svobodnem življenju 0; ničev pa ne bo nikoli konec, je neskončno; neskončno je 0; je absurd. Umetnost je manj vredna od denarja, materialnega. Kdor nima duše (nima vrednost, moralnega sistema), mu niti zlato ne pomaga. Kdor pa ima vse to (življenjski cilj, pozitivni odnos), pa ne potrebuje gnoja, saj je že sam bogat po sebi in lahko uspe tudi brez gnoja (ne samo materialno). S končnim vzklikom interpretira oslov krik: I, A kot satirični posmeh temu, kar je napisal, ali kapitalistični družbi, ki je razvrednotila človeka. S tem se navezuje na pesem Ekstaza smrti.

PRVINE PESMI:

Govorimo o odsotnosti lirskega subjekta v pesmi. Opazimo podobo disharmoničnega – kaotičnega sveta. Slovenski pisatelji so naravnani k temu, da zaključijo z katarzo, ali pa je zlo poravnano, tega pa tukaj ni. Vizualni verzi (vizualna sintaksa): dovolj je že da vidimo. Primer so osamosvojene črke in številke, čemur rečemo letrizem. Bralcu je prepuščeno odkrivanju sporočilnosti, ni dana in podana že v naprej kot v romantiki.

SLAVKO GRUM (1901 – 1949)

Je predstavnik ekspresionistične dramatike na Slovenskem. Njegova dramatika pomeni napredek v razvoju slovenske dramatike, saj prepoznamo v njegovih dramah elemente moderne drama ali antidrame.

Življenjepis:

Rodil se je leta 1901v Šmartnem pri Litiji. Odločil se je za študij medicine po končani osnovni šoli, ki ju je obiskoval kot gojenec frančiškanskega samostana v Novem mestu. V tem samostanu je bil njegov učitelj pater Blanko, na katerega je bil zelo navezan. Nekateri pravijo, da je bila navezava nenavadna, pedofilska, mogoče tudi obojestranska. Po končani osnovni šoli se je vpisal v gimnazijo v Novem mestu in še vedno bival v samostanu. Nato odide na Dunaj študirat in študij konča 1924. Specializiral se je v psihoanalizo (v klinično psihologijo). V tem času je veliko bral Freuda in eksperimentiral z drogami. Zapisoval je kako se je počutil pred vzetjem droge in po tem. Kmalu je postal odvisnik. Tri leta pred smrtjo je delal tudi samomor. 1949 pa je umrl za rakom na jetrih. Grum je zelo čustveno, duševno

zamorjena osebnost, zamorjen, travmatičen,... Njegova literarna zapuščina ni obsežna. Znan je predvsem kot dramatik. Poleg dramskih del je pisal tudi pripovedna dela: kratke lirske črtice (podgane, portret dečka s cvetlico v roki), esejistična razmišljanja (v njih se pogloblja v človekovo življenje, vprašanje obstoja). Svoja dela je objavljala le v revijah in časopisih. Izdal je le Dogodek v mestu Gogi (v knjižni obliki). Po njegovi smrti pa izidejo zbrana dela. Ko je izšla Dogodek v mestu Gogi, je razburkala gledalce, bralce in literarno javnost. Pritisk kritikov na Gruma zaradi vsebine in dramskih oseb je bil tako velik, da ni več pisal.

DOGODEK V MESTU GOGI

Drama naj bi nastala pod vplivom Ibsenovih Strahov, ki pripadajo naturalizmu; Waildove Salome in Strindbergove Gospodične Julije. s temi deli se je poistovetil zato, ker je v njih našel podobne, sorodne patološke teme (bolne), naturalistične elemente (je skrajna oblika realizma, zelo objektivno) in grotesko (zmaličeno, tragično, komično, popačeno). Dogajalni prostor je izmišljeno mesto Gogi (ki pa je lahko katerokoli slovensko mesto, najbolj prizadeto so se počutili v Novem mestu). Dramske osebe se z svojimi nenavadnimi imeni Gapit, Klikot, Afra in Tarbula, Teobald, Prelih, Mirna žena, lutka Gizela, Hana in Tereza. S tem kažejo na bolne groteskne, zmaličene, razčlovečene ljudi, ki niso nikoli izživeli svojih življenjskih ciljev in sanj. Zato vse osebe neprestano podoživljajo dramatične izkušnje svoje preteklosti. Ker so pasivni, jih je strah, čustveno nezreli in so ujetniki mesta Gogi, ter se je ne morejo rešiti. Te dramske osebe delujejo kot mrtve (mirna žena sedi vedno na kavču in je prepredena s pajčevino, nič ne govori). Drama ima simultano, hkratno prizorišče. To pomeni, da scena ni samo oder, ampak je prizorišče tako, da ima obliko več nadstropij in vse je odprto, da gledalci obenem vse gledamo. Posledica takega prizorišča je mozaična zgradba. Taka zgradba je značilna za moderne drame – antidrame. Zgodbe dramskih osem niso med sabo povezane, na koncu ustvarijo le skupno podobo mesta Gogi in njenih prebivalcev.

DRAMSKE OSEBE:

Klikot – je zaljubljen v Hano, a se ji tega ne upa povedati. Piše ji ljubezenska pisma, ki jih nikoli ne odpošlje, čeprav si vsak dan znova obljubi, da bo stopil do nje ali pa pisma odposlal.

Afra in Tarbula – sta sestri, neizrabljeni in neizživeti devici, saj ju nihče nikoli ni pozelel. Sta tisti tip meščanskih žensk, ki sebe ne vidita o drugih pa vesta vse (tercialke). Ko pri drugih prepoznata trpljenje, pri tem sadistično, privošljivo uživata. Bolje je zagrenjena Afra, saj si je ustvarila utvaro, da je imela moškega, ki jo je ljubil, a ji ga je prevzela mirna žena (Elza). Afra in Tarbula zato Elzo ohranjata pri življenju, da ne bi odšla k temu ljubimcu, kjer bosta zopet skupaj.

Elza – njo Grum obremeni z materinsko krivdo, saj je s tem ljubimcem spočela sina Teobalda, vendar ga je zavrgla, dobesedno v jarek. Ta otrok je zrasel v spako, saj je imel grbo.

Teobald – želi postati igralec – paradoks saj igralci naj bi bili lepi, postavni, pametni. Celotna drama vodi, se oči za avdicijo za dramo Ibsenovih Strahov. Teobald ne gre na avdicijo, ostane igralec v svoji sobi, ne naredi koraka iz Goge v svet.

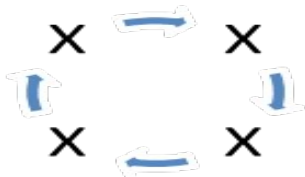
Gapit – je verjetno erotično najbolj izkrivljena oseba, saj si je živo žensko nadomestil z lutko in si z njo ustvaril partnersko razmerje v svoji sobici.

Hana – je žrtev posilstva, glavna pripovedna oseba. Terezi pripoveduje o prijateljici, ki je bila žrtev posilstva. Posilil jo je domači hlapec Prelih. Hana je odšla iz mesta, ker je mislila da bo rešila problem, tako, da ga bo pozabila. Hana se vrne na kraj zločina. Hana je edina oseba, ki je zbrala energijo in je videla, da se lahko reši sama z dejanjem. Hana se zopet vrne v mesto Gogi, kjer jo Prelih zopet poskuša posilit, vendar se Hana brani in ga udari po tilniku. Hana misli, da je Prelih mrtev, zato na pomoč pokliče Klikota in ga prosi za pomoč, v zameno pa mu ponudi svoje telo. Klikot je razočaran, Hana se mu zagnusi in edina čista ljubezen v drami postane groteskna. Hana je srečna, zadovoljna, pred njo je novo življenje. Naj živi, samo da je mrtev – Prelih se ničesar ne spominja. Po tej noči se vzdušje naelektri, a noben v mestu nezna zakaj.

MODERNA DRAMA ALI ANTIDRAMA

Gre za dramo, ki ima ne tradicionalne lastnosti:

- Kratkost dramskega besedila-enodejanke
- vsebinsko so vezane na vsakdanje življenje sodobnega človeka, ta se ukvarja predvsem z ekstenzionalnimi torej bivanjskimi vprašanji
- krožna zgradba-ni več po dramskem trikotniku (x-dogajalna situacija, ki se lahko ponavlja)

- konec je ali odprt ali pa je dogajalni položaj enak kot na začetku. Ni katarze
- Bralec lahko izbira med ponujenimi konci
- Dramski junaki niso junaki v pravem pomenu besede, ker so neaktivni, pasivni, delujejo kot lutke, marionete
- Dogajalni čas in prostor sta nedefinirana, ker sta nepomembna za razvoj dramskega dogajanja, razumevanja drame
- Dogajalna statičnost, to pomeni, da se dogaja na enem prostoru v kratkem časovnem obdobju
- Grotesknost tako dramskih oseb kot vsebine.